

Ördög Ferenc 75 éves

A Tolna megyében fekvő *Gyulaj*, ez az eredetileg Árpád-kori kis település, valamikori *Gyula* nevezetű tulajdonosáról kaphatta a nevét, amely vagy kicsinyítést vagy birtoklást jelentő *-i/-j* végződéssel egészült ki. Az idők folyamán sok viszontagságot átélt. Fölégették a tatároknak nevezett mongolok, de lakosai visszatértek, s szépen fejlődő falut építettek újjá, de 1536-ban teljesen elpusztították a törökök. A XVII. század végén délvidéki szerbek vetették meg a lábukat, új községet alapítottak a régi mellett, s ennek *Jovánca* nevet adtak. A török kiűzésével a szerbek egy része is visszahúzódott délre, a magyarok meg visszazivárogtak, de hosszú időn megőrizték a szerbek adta nevet is: *Gyulajovánca*, hivatalos iratokban *Gyula-Jovánca* lett a falu neve, és az Esterházy család birtokává vált. Ebben a kies környezetű, jó bűzát és bort termő községben látta meg a napvilágot *Ördög Ferenc* 75 évvel ezelőtt, 1933. április 5-én.

Az akkori csillagok állását nem tudhatjuk, de számára semmiképp sem lehetett túl szerencsés. Háromévesen elvesztette édesanyját, majd pedig kilencéves volt, amikor édesapja a második világháború magyarok számára oly tragikus Don-kanyari csatájában halt hősi halált. Teljesen árvává válva nagyszülei vették gondjaikba, és mint saját gyermeküket nevelték. Különösen nagymamáját szerette gyermeki szeretettel, s ekkor még éltek a dédszülők is, akiktől izes régi beszédet, sok mesét, élő hagyományt hallott, tanult. A gyermekkor pedig meghatározó, s egész életre ellátja az embert a nép élete, nyelve, szokásai iránti szeretettel, érte való lelkesedéssel, tettvággyal. Mindez hasznos és jó, de nem elegendő a tudósi életpálya kialakulásához. Alapvetően szükséges még a tehetség és a képzés, tanulás. Az elsőből veleszületett fölösleggel is rendelkezett, a tanulás lehetőségét anyai nagynénje teremtette meg számára Kaposvárott, ahol a régi nyolcosztályos gimnázium első három osztályát elvégezhetette. Már öntudatra ébredve került negyedikesként Dombóvárra, ahol magyartanárra, *Gömöry József* mellett a kiváló stíliszta és irodalomtörténész, volt Eötvös-kollégista *Péczely László* volt rá nagy hatással. Különösen fontos volt számára ez utóbbi kapcsolat, hiszen Péczely nemcsak fölismerte tehetségét, hanem ismerte családi körülményeit, s többet törődött vele, mint más tanítványával, könyveket ajánlott és adott olvasásra, foglalkozott általános előmenetelével, műveltségével, céljaival, elképzeléseivel is. Nyugodtan mondhatjuk, hogy apja helyett apja volt a gimnáziumi évek alatt. Az ő közvetítésével ismerkedett meg személyesen *Kodály Zoltán*nal is, akinek hatására még közelebb került a magyar népdalokhoz, népköltészethez, népnyelvhez. 1952-ben, a most Illyés Gyula nevet viselő gimnáziumban érettségizett, s mivel a magyartanárság vonzotta, s a Szegedi Egyetem Bölcsészettudományi Karának hallgatója lett.

Szeged csodálatos diákváros volt akkor! Elvesztette déli vonzásterületét, gazdasági szerepét, s Jugoszláviával kialakult ellenséges viszonyunk miatt az addigi megyeszékhelységétől is megfosztották. Áttették azt Hódmezővásárhelyre. A vidámságot, jó hangulatot, az életet leginkább sok középiskolás diákja és jó hírű egyetemének hallgatói jelentették. Volt itt tudományegyetem, orvostudományi egyetem, vasútmérnöki egyetem. Ide jött a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának magyartanári képzésére *Ördög Ferenc* is. Sok jeles tudóssal ismerkedett meg. Itt tanított akkor *Baróti Dezső*, *Halász Előd*, *Klemm Imre*, *Koltay-Kasiner Jenő*, *Mészöly Gedeon*, *Nyíri Antal*, *Rácz Endre* és még sokan mások. Közülük az utóbbiak voltak rá nagy hatással. A nyelvtörténész *Mészöly Gedeon* a korai nyelvműlékek hangulatos elemzésével sok ma is élő magyar nyelvészben keltette föl az érdeklődést a nyelvtörténet iránt. Hozzá hasonlóan meg tudta nyerni a hallgatóságot a dialektológia kutatásának *Nyíri Antal*. s *Ördög Ferenc* otthonról is hozott, középiskolában is erősített nép- és tájnyelvi szeretete egyre világosabban mutatta a célt: a népnyelv tanulmányozását. Ezt a szándékot másik oldalról támogatta a Budapestre éppen Szegedre került *Rácz Endre* névtan iránti szeretete, vagy ahogyan ő sokszor mondta: „szerelme”. Rávezette a névtan sokoldalúságára, összetettségére, soha unalmassá nem válására, s szemináriumi majd szakdolgozat íratásával elkötelezetté tette a valóban csodálatosan érdekes, kimeríthetetlen névtani kutatások iránt. Itt találkozott a szülőföld iránti szeretet és a tudományos érdeklődés. Első

dolgozatai Gyulaj nyelvjárási és névtani anyagából készültek, s vezető nyelvtudományi folyóiratokban jelentek meg 1962-ben. Később sem feledkezett meg szülőfalujáról, nemcsak visszajárt nagyszülei, rokonai látogatására, de szinte minden tudományos munkájában találunk hivatkozásokat gyulaji adatokra, akár helynévi, akár személynévi vagy nyelvjárási témájú is a munka, 1982-ben pedig kiadta régebbi mintaszertű gyűjtését, Gyulaj 1730 és 1960 közötti keresztnéveinek adattárát. Ma sem tagadja meg származását, szülőhelyét, s bár több időt töltött Nagykanizsán, mégis gyulajinak vallja magát, s a gyulaji nyelvjárást tartja anyanyelvjárásiának.

Szegeden nemcsak alapos nyelvészeti képzéssel találkozott, hanem diákként is olyan munkakörülményekkel, amely lehetővé tette számára az önálló kutatást, elmélyülést a tudományban. Az akkori magyar nyelvészeti tudományos diákkör tagja, majd magával ragadó lelkesedése, elmélyült tudása s nem utolsó sorban kapcsolatteremtő képessége alapján annak vezetője, titkára lett. Itt ismerkedett meg *Domján Júliával* (ahogyan nevezte, s mi, barátai is hívtuk: Jutkával), fiatalabb kolléganőjével, mégis évfolyamtársával, akivel együtt jártak szemináriumokra, speciális kollégiumokra (többek között névtanból is), és még az egyetem befejezésének évében, 1956 novemberében házasságot kötöttek. Ördög Ferencék 1956-ban fejezték be az egyetem magyar szakát, s még abban az évben együtt lettek tanárok Nagykanizsán, az akkor Irányi Dániel, aztán Landler Jenő, most az alapító Baththyány Lajos nádorról (nem az 1848-as miniszterelnökről) elnevezett gimnáziumban. Hűségét választott városához, iskolájához mi sem bizonyítja jobban, mint hogy folyamatosan ott tanított, onnan is ment nyugdíjba 1992-ben, noha nemcsak a lehetősége volt meg a felsőoktatásba kerülni, hanem másodállásban több ízben tanított is különböző főiskolákon, egyetemeken, s a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetének is volt közben főmunkatársa. Először a Pécsi Tanárképző Főiskola hívta meg két évre oktatójának, majd 1974 és 1980 között az Eötvös Loránd Tudományegyetem II. sz. Magyar Nyelvészeti Tanszékén volt címzetes egyetemi docens, s tartott névtani speciális kollégiumokat. 2000-tól a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen tanított, itt lett négy esztendőre Széchenyi professzori ösztöndíjas, majd az egyetem Magyar Nyelvtudományi Doktori Iskolájának külső tanára. Ugyanakkor a Kaposvári Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskola, ma a Kaposvári Egyetem Főiskolai Karának címzetes főiskolai tanára, majd főiskolai magántanára. Közben 1977 és 2000 között a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetének tudományos főmunkatársa volt másodállásban, s az országos helynévgyűjtést és -kiadást szervezte, irányította. Mindezek mellett anyaintézményének, Nagykanizsa jöhírű gimnáziumának tanára és az ország egyik legjobb középiskolai honismereti szakkörvezetője, 1989-1990-ban Zala megye független országgyűlési képviselője volt! Hogyan csinálta? Hány órából állt nála a nap? Hány ember energiája szorult belé? Még jogosabb a kérdés fölvetése, ha tudományos munkásságát és közéleti tevékenységét is áttekintjük.

A kettő nehezen választható el egymástól, így kezdjük a tudományos munkásságával! Már egyetemista korában elkezdett kutatni, nyelvészeti dolgozatokat írni, s diákkori dolgozata Gyulaj nyelvjárásáról szól, amit később szakdolgozattá fejlesztett. Egyetemi doktori disszertációjának is szülőfaluja, Gyulaj adta a témát: összegyűjtve személyneveit, azt dolgozta föl kiváló módszerekkel, és summa cum laude védte meg 1960-ban. Már korai munkásságának színvonalára is jellemző, hogy szakdolgozatából Magyarország egyik vezető folyóirata, a Magyar Nyelvőr, doktori dolgozatából pedig a Szegedi Egyetem egyik évkönyve, a Néprajz és Nyelvtudomány közölt részleteket. Jól érezte, hogy az általa választott város, Nagykanizsa akkor fogadja be igazán, s akkor válik igaz polgárává, ha tudományos tevékenységének tárgyát e városról, környékéről választja, adatait a megye anyagából meríti.

1961-ben kezdett el foglalkozni a helynevekkel, s megszervezte Zala megye földrajzi neveinek társadalmi kutatókra épülő gyűjtését. A helynévkutatás meglehetősen elhanyagolt, mondhatjuk: stigmatizált területe volt a nyelvtudománynak akkortájt, s nagy föltűnést keltett 1964-ben *Végh Józseffel* közösen írt tanulmánya a Magyar Nyelvben, s még inkább az abban az évben megjelent hatalmas kötet, a maig példaértékű „Zala megye földrajzi nevei” című, 737 lapos kiadvány, amelyet *Markó Imre Lehellel* és Edittel tett közzé. Természetesen rajtuk kívül mások, több mint 200 önkéntes gyűjtő (köztük szakkörének középiskolás diákjai) és hét ellenőrző összefogott munkájuként készült el a 260 település térképpel közölt teljes helynévanyagát tartalmazó monumentális mű, amelynek az összefogó, szervező, irányító, egységesítő tevékenysége Ördög Ferencre várt, mellette azonban még az ellenőrzők és közzétevők egyike is volt. Különösen nagy érdeme, hogy megnyerte a tudomány támogatására mindig kész Zala megyét, annak akkori vezetőségét, hogy a kiadás költségeit vállalja magára. Ezzel a megye olyan példát mutatott, amely nem maradt követés nélkül. Országos mozgalommá szélesült Magyarországon a helynévgyűjtés, és szükség volt az egységes alapelvek kidolgozására. Ördög Ferenc előadást tartott a névváltozatok lejegyzéséről, a nevek ellenőrzésének alapelveiről, a használatos rövidítésekről, s elő-

adásai megjelentek nyomtatásban is a későbbi hasonló munkát végzők okulására. Összefoglaló nagy előadásban számolt be a III., IV. és az V. Magyar Névtani Konferencián az országos földrajzinév-gyűjtés helyzetéről és időszerű kérdéseiről. Ugyanakkor népszerűsítette a mozgalmat a Honismeret hasábjain közölt cikkeiben. Eleinte Végh Józseffel, majd annak nyugdíjba vonulása, 1977 után egyedül szervezte, irányította a mozgalmat, de önálló kutató, közlétevő, ellenőrző és szerkesztő munkát is végzett Somogy, Tolna, Baranya, Vas, Veszprém, Komárom, Heves, Szolnok, Bács-Kiskun és Pest megye helyneveinek vagy nevei egy részének (egy-egy járásának) megjelentetésében. Fél Magyarország helyneveinek megjelentetése az ő érdeme, ezért is hálás lehet neki a magyar tudományos élet. Ugyanakkor további megyék anyagának összegyűjtésében működött közre, és csak reménykedünk abban, hogy ez a munkássága nem fog elenyészni, s ha jobbra fordulnak az idők, ezek is meg fognak jelenni.

Mindemellett nem ragadt le a szervezési, szerkesztési munkáknál, hanem önálló tudományos tanulmányokkal segítette a magyar helynévkutatás színvonalának emelését. Miután több cikkben is foglalkozott a helységnevek keletkezésének módozataival, rendszerezte Zala megye összes ma élő helységnevét eredetük, motivációik szerint, s ezzel mintát adott később több megye (Pest, Fejér, Komárom, Borsod és mások) helységneveinek hasonló típusalkotói munkálataihoz. Terminus technicus-i kérdésekkel is foglalkozott, s több új kifejezést is teremtett a nevek nyelvjárási célú fölhasználásával kapcsolatban, mikor tanulmányaiban az *onomato-dialektológia*, *szólitónevek* és *említőnevek* kifejezéseket alkalmazta.

Helynevekkel foglalkozó munkásságának egyik legáldozatosabb, mert legtöbb időt igénylő és másokat szolgáló eredménye az a helynévmutató, amelyet Csánki Dezső és Fekete Nagy Antal ötkötetes történelmi földrajzához készített. Több embernek, akár egy tudós teamnek elegendő munkát adott volna néhány évre ennek az összeállítására, de ő feleségre segítségével hihetetlen rövid idő alatt véghezvitte. Több nemzedéken keresztül emlegetni és áldani fogják a jövő kutatói ennek az igen vastag, közel ezerlapos könyvnek (és hozzátartozó CD-nek) az elkészítéséért, az Akadémiai Kiadót pedig a 2002-ben történt megjelentetéséért.

Zala megye fiává fogadta a lelkes tanárt és kiváló, eredményes kutatót, s ő is hű lett ehhez a mindenképp szeretni érdemes néphez és tájhoz. A személynevek irányába mozduló érdeklődése ismét csak a megye adataiból merített, s a különösen érdekes, és a magyar dialektológiai kutatásokban már igen korán nagy szerepet kapott Göcsej és Hetés élő személyneveit kezdte gyűjteni. Hallatlanul nagy segítséget kapott ehhez is megyéjétől, annak vezetőitől, lakosaitól volt és akkori diákjaitól. Hihetetlen mennyiségű kérdőívvel összegyűjtötte e két tájegység valamennyi személyének minden névelemét, névváltozatát, s ezzel Magyarországon ismét úttörő tevékenységet végzett: hatalmas monográfiát írt az élő, szóbeli és írásbeli nevekről. Már ebben is újított, hiszen ez a megkülönböztetés csak az ő megfogalmazása óta használatos. Terveiről, első eredményeiről 1969-ben számolt be két vezető nyelvészeti folyóiratunkban, ugyanakkor némétül is hírt adott készülő nagy munkájáról „Untersuchungen über die Struktur der ungarischen Personennamen im südwestlichen Transdanubien” címmel. Nem sokkal később, 1973-ban meg is jelent a nagy mű 620 lap terjedelemben, s alapja lett kandidátusi címe elnyerésének. Hihetetlen precizitás, aprólékos megfigyelés és rendszerezés jellemzi a hatalmas anyag földolgozását. Természetesen sok tanulsággal szolgált mind a kutató, mind a megírás munkája, s ezek kiváló módszertani cikkeiben láttak napvilágot, melyek egyike a német nyelvű „Theoretische und methodische Fragen eines ungarischen regionalen Personennamens Atlases”. Az adatok adta törvényszerűségekből írta meg tanulmányait az alapnevet cserélt becenevekről, a göcseji keresztnevek újkori történetéről, a ragadványnevek nyelvi eszközeiről, a pusztai helynevekből lett családnevekről, az asszonynevek népnyelvi használatáról. Természetesen más forrásokból gyűjtött személynevekről is írt. Így földolgozta annak a településnek (Kiskomárom) anyakönyvi családneveit, ragadványneveit és névhelyettesítőit, amelynek anyakönyvei a legrégebbiek Magyarországon, 1624-től máig folyamatosan fennmaradtak. Talán ennek a fölfedezésnek köszönhető, hogy foglalkoztatta az anyakönyvek vezetése és az anyakönyvezés története, aminek eredménye a római és görög-katolikus egyházak kezdeti anyakönyv-vezetéséről írott tanulmánya. Különleges névforrása volt a Zalai Hírlap, melynek gyászjelentései nagyon sokszor megadták a megkülönböztető nevét is a megboldogultnak, hiszen csak úgy ismerte őket mindenki, s másként el sem mentek volna a temetésére. Ezeket a ragadványneveket, az összes magyar névtanos nagy meglepetésére, rendszerbe foglalva közölte 2003-ban írott cikke.

Másik nagy személynév-kutatási vállalkozása Zala megye XVIII. századi egyházlátogatási jegyzőkönyvek népesség-összeírásainak közzététele volt. Ilyen monumentális munka érdemeit nem kell méltatnunk. Azt azonban szükséges megjegyezni, hogy mennyire elhanyagolt volt Dunántúlon a XVIII. század névtani kutatásainkban. Míg a XVI. század elejéről királyi adóösszeírások, közepéről, második

feléről tömegesen transliterált (arab betűkről latin betűkre pontosan átírt) török defterek, a XVII. század elejéről Erdélyben fennmaradt lustrák tájékoztatnak a magyar személynevekről, a XVIII. század első feléről nemesi összeírásokon kívül alig vannak adataink. Rendszeresen és pontosan vezetett anyakönyvek és fennmaradt urbáriumok majd csak a XVIII. századnak a végétől jelentenek forrásokat a magyar nevek kutatói számára. Hiánypótló volt tehát Ördög Ferencnek ez a hallatlanul adatgazdag, a nevek körül is sok értékes korabeli följegyzést közreadó, forrásértékű könyvsorozata. Újszerűségét az is növeli, hogy egyháztörténeti, szociolingvisztikai és geneológiai szempontból egyaránt használható, hiszen minden felekezeti szerepel benne vallási hovatartozásuk pontos föltüntetésével; megadja a foglalkozásokat és a családon belüli összefüggéseket is.

Már az előkészítő időszak alatt több tanulmányban foglalkozott a kéziratnak a történetével, forrásértékével, adatainak megbízhatóságával és fölhasználhatóságával. Először Szombathelyen, a Magyar Nyelvészek IV. Nemzetközi Kongresszusán, 1983-ban tájékoztatott bennünket készülő grandiózus munkájáról. Nagy elismeréssel, de kissé hitetlenkedve fogadtuk, hogy jóval több mint kétszáz ezer személynek félmilliónyi névelémét közölni lehet Magyarországon. Zala megye áldozatkészségéből akkor még lehetett, s 1991 és 1998 között négy vaskos kötetben megjelent Zala megye népesség-összeírásai és egyházlátogatási jegyzőkönyvei (1745–1771) címmel a munka. Érdemes egy pillantást vetni az egyes könyvek terjedelmére, hogy fogalmunk legyen monumentalitásáról. I. kötet 836 old., II. kötet 880, a III. pedig 786 old.! A negyedik kötetre, a külön család-, keresz-, helynévi és szómutatóra kicsit várnunk kellett, hiszen ahhoz az előző 2502 lap félmilliónál több adatát egyenként kellett cédlátni, de ebben már felesége, *Domján Júlia* és munkatársai: *Horáinyiné Francsik Piroška* és *Rajczy Pál* is segített. A benne rejlő névtudományi értékről a részeredmények földolgozásai, tanulmányok, cikkek beszélnek, amelyeket fölfedezésétől kezdődően a legutóbbi napokig is közölt (és még reméljük folytatja a tanulságok közreadását az előzőhöz hasonló monográfiában, egy ötödik kötetben) Ördög Ferenc. Nehéz lenne számba venni mindazokat, akik hívatkoztak rá valamely munkájuk forrásaként, csak magamat említem, mivel a magyar névtörténetet áttekintő könyvemben egyedül erre építettem a XVIII. század délnyugat-dunántúli névanyagának bemutatását.

Ördög Ferenc azonban a személynevek hasznosításán kívül is sok tanulmányt írt ezeknek a könyveknek az alapján. Először művelődéstörténeti tanulságainak fölhasználására mutatott rá a Bécsben tartott II. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszuson. Azután pedig a IV. Magyar Névtudományi Konferencián éppen Zalaegerszegen fejtette ki a népesség-összeírásnak és egyházlátogatási jegyzőkönyveknek a névtani jelentőségét. Legfőképpen ezekből a könyvekből vette adatait és rendszerezte a helynevekből alakult családneveket az V. Magyar Névtudományi Konferencián tartott előadásában. Nagykanizsán pedig a város első említésének 750. évfordulója alkalmából rendezett helytörténeti-történettudományi konferencián ugyanennek a családnévanyagának településtörténeti, migrációs tanulságait elemezte. Helyesírási, írástörténeti tanulságait 1998-ban, Egerben, a Nyelvi és kommunikációs kultúra az iskolában című konferencián mutatta be érdekes és hasznos módon. Győrben, a 2000-ben tartott Apáczai-napokon tartott előadása a kötetek hatalmas keresztnévanyagáról szólt. Mindezeknek az előadásoknak a tanulmányá formált szövegei természetesen különböző gyűjteményes kötetekben jelentek meg.

A névszociológia új és különös részterülete az egyetemes névtudománynak. A társadalom rétegződésének tükrében foglalkozik a személynevekkel, s azokat a sajátságokat fejti ki és magyarázza, amelyek az egyes foglalkozásokra, műveltségi szintekre, vallásokra és osztályokra jellemzőek. Mind a család- mind a keresztnévek szociológiai háttere is foglalkoztatta Ördög Ferencet, s óriási adattömegére támaszkodva írt a Névtani Értesítő 27. számában, 2005-ben az összeírások fölhasználásának lehetőségéről e témakörben. Módszertani, elméleti kérdéseket vetett föl és válaszolt meg, de mindig biztos alapról, összegyűjtött és kiadott adattára tanúságában írta meg véleményét. XVII–XVIII. századi keresztnév-anyagáról szólt 2006-ban, Debrecenben a VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszuson, majd a Balatonszárszón, 2007-ben rendezett VI. Magyar Névtudományi Konferencián hasonló vizsgálatokat végzett a családneveken, s megvilágította foglalkozásonkénti különbözőségeiket.

A névtudománynak azonban egészen különös területére is kiterjedt a figyelme. Ilyen volt az 1981-ben megjelent tanulmánya a patikanevek motivációjáról, vagyis keletkezésükről, kialakulásuknak okairól. Másik hasonló témájú tanulmánya az eltűnt patikaneveket ismerteti. Igen érdekes a témája a magyarországi céhek patrónusválasztásáról írt munkájának, melyben sokoldalú: ikonográfiai, hagiográfiai és művelődéstörténeti következtetéseket vont le a céhek védőszentjeinek megválasztásából. A Történeti Magyarország 1900 és 1920 közötti katolikus templom- és kápolna elnevezéseit monografikus jellegű tanulmányban dolgozta föl. Az 1996-ban Rómában, A magyar művelődés és a keresztény-

ség című konferencián a magyar harangok elnevezésének motivációit és típusait ismertette hallatlanul érdekes előadásában.

A tudományos munka mellett mindig szívesen foglalkozott iskolatörténettel és pedagógiai-módszertani kérdésekkel is. Először kiegészítette a *Degré Alajos* levéltáros által megírt. Irányi Dániel, illetőleg az akkor már *Landler Jenő*ről elnevezett iskolája történetét, majd *Szebenyi Máriával* szerkesztette meg ennek a gimnáziumnak a 225. évfordulójára megjelent emlékkönyvet. Tudománytörténeti tanulmányokban, önálló kötetekben foglalkozott Zala megye kiemelkedő tudósaival, elsősorban nyelvészekkel, mint *Pais Dezső*, *Plánder Ferenc* és *Markó Imre Lehel*. Pais Dezső emlékére századik születésnapján konferenciát is szervezett Zalaegerszegen.

Pedagógiai, szakmódszertani munkássága a dialektológiai és onomatológiai kutatások segítségével különösen figyelemre méltó. Sok jó cikke, tanulmánya foglalkozott a nyelvjárás és névtan középiskolai és felsőoktatási lehetőségeivel. Ezek közül az első már 1967-ben napvilágot látott, majd kiváló szak-körnek 1964 és 1981 közötti díjnyertes dolgozatait mutatta be alapos körültekintéssel. Ennek a szak-körnek országos sikere arra készítette, hogy konferenciát szervezzen Nagykanizsán a népnyelvkutatás és középiskolai oktatás összefüggéseiről, a szakkörök módszertanáról, a diákok tudományos kutatásba való bevonásáról. Nagyszerű előadások hangzottak el középiskolások és tanáraik kutatói beszámolóiként, s ezek nyomtatásban is megjelentek. Később külön számolt be a Budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemen tartott névtani kollégiumainak programjáról, az oktatás folyamán szerzett tapasztalatairól.

Itt említem meg szerkesztői tevékenységéből iskolája évkönyveinek, a Zala megyei pedagógusok pályázatainak, leginkább pedig honismereti szakköre diákjai által írott adatgyűjtések és földolgozások kötetekének megjelentetésére való előkészítésének, irányításának, megformálásának segítségét és végső soron megszerkesztését. Ez utóbbi mellett nem mehetünk el részletesebb bemutatás nélkül, hiszen rendkívüli ez a teljesítmény! Tizenöt önálló kiadvány jelent meg tanítványai munkáiból, Zala megye különböző településein gyűjtött nevek, nyelvjárási adatokból, szociolingvisztikai megfigyelésekből. Először az állatnevek egy-egy településen való összegyűjtését adta földadataul diákjainak, s így jelent meg *Knausz Ágnes* Miklósfán, *Paulusz Julianna* Nagykanizsán és környékén, *Tóth Éva* Letenyén és Sormáson, *Biskopics Éva* Kiskanizsán, *Boha Judit* Pákán, *Egyed Mária* Orosztonyban, *Horváth Attila* Pölskefőn és Kacorlakon, *Tóth Éva* és *Tóth Mária* Palinban, Korpaváron, Bagolsáncon és Kerecsenyben, *Tóth Ildikó* Pölskefőn, *Gyergyák Krisztina* a XIX. század végi Magyarországon gyűjtött egy vagy több állatfaj tulajdonneveinek rendszerezése is adattára. Voltak olyan tanítványai, akik a személynevek kutatásában jeleskedtek. *Szép Katalin* két külön füzetben tette közzé Ördög Ferenc szerkesztésében Magyarország helyi személyneveit, *Hajas Andrea* pedig Nagykanizsa kovácsainak munkafogásait írta le és szakszókincsét gyűjtötte össze, amelyet aztán szintén tanára, Ördög Ferenc szerkesztett könyvvé.

Kiváló diákköre munkásságának szervezésén túl is foglalkozott szakmódszertani kérdésekkel. Barátjával és tanártársával, *Márkus Ferenc*ccel közösen elemezte Ady, A magyar Ugaron című versét még 1962-ben.

A magyar névtudomány népszerűsítése, külfölddel való megismertetése miatt külön kell foglalkoznunk azzal a tevékenységgel, ami részben bibliográfiai, részben recenziós munkákból áll, 1974-től kezdődően a Nemzetközi Névtudományi Bizottság folyóiratát az Onomat rendszeresen tájékoztatta német nyelven a magyarországi kutatások helyzetéről, a jelentősebb megjelent könyvekről, tanulmányokról. 1994-től előbb *Gerstner Károly*val, illetőleg *Vincze László*val közösen végzi ezt a tevékenységet. Emellett mind nyelvjárási, mind névtani témájú könyvekről közölt németül és magyarul véleményeket, recenziókat, ismertetéseket.

Közéleti tevékenysége igen sokrétű. Azt említettem már, hogy választott országgyűlési képviselő volt a rendszerváltó parlamentben. A tudományos közélet megyei és országos szintjén is sokat szerepelt. 1977-től a Pécsi Akadémiai Bizottságnak volt tagja, ugyanakkor a Magyar Tudományos Akadémia Magyar Nyelvészeti Munkabizottságában is munkát kapott, 1996 óta pedig az Akadémia köztestületi tagja. Már korábbról is több (*Mizser Lajos*, *Rónai Béla*, *Kálnási Árpád*, *Vörös Ottó*) kandidátusi, majd később sok PhD értekezés opponensként végzett eredményes munkát. 1965-ben egyhangú szavazással a Magyar Nyelvtudományi Társaság választmányába kerülve a Zala megye által alapított, de a Magyar Nyelvtudományi Társaság Választmánya által adományozó Pais Dezső-díjat odaítélő bizottságnak elnökeként dolgozik máig is. 1970-től tagja a Nemzetközi Névtudományi Bizottságnak és an-

nak folyóiratának, az Onomának magyarországi munkatársa. Szerkesztőbizottsági tagja a Névtani Értéksítőnek és a pécsi Janus tudományos folyóiratnak.

Fölmerül a kérdés, hogy ezt a rengeteg felelősségteljes és eredményes munkát hogyan értékelte a magyar társadalom, illetőleg annak sorsát, tudományos életét irányító vezetői. Megbecsülésben nem volt hiánya! 1975-ben megkapta a Magyar Állami Díj II. fokozatát. 1973-ban a Magyar Nyelvtudományi Társaság Csüry Bálint-emlékéremmel, 1991-ben pedig Pais-díjjal tüntette ki. Zala megye többször is kifejezte iránta, munkája iránt való megbecsülését. 1996-ban Zala Megye Tanácsa Alkotói Díjával, 1996-ban Nagykanizsa Megyei Jogú Városért kitüntetéssel jutalmazták. 1997-ben Zala megye, 2000-ben Gyulaj község, 2005-ben pedig Nagykanizsa díszpolgára lett.

Ördög Ferenc hihetetlen eredményű életpályát vallhat magáénak. Munkájában segítette felesége, Domján Júlia, majd az ő halála után jó néhány évre újránősülve kedves és bájos új felesége, *dr. Lendvai Anna*, nyugdíjas magyar-történelem szakos tanárnő, aki biztosítja a kiegyensúlyozottságot, békességet és nyugalmat a kutatáshoz, alkotáshoz. Így tehát biztos, hogy Ördög Ferenc termékeny és eredményes munkásságának nincs vége! Most következik az érett évek tevékenysége, hatalmas kutatása termésének aratása! Fialatos gondolkodása, sokoldalú tapasztalata, főlhalmozott tudása még ezután is sok értékes cikkel, tanulmánnyal, önálló könyvvel teszi majd gazdagabbá a magyar nyelvtudományt és névtudományt szülőfalujának, városának, megyéjének dicsőségére, hírének növelésére. Ehhez valamennyien, akik személyesen ismerjük és szeretjük, valamint akik munkásságát ismerik és értékelik, kívánunk további jó egészséget, munkabírást, türelmet és kitartást.

Hajdú Mihály

Túra Kazinczy nyomában

Kis társaságunk, a Magyar Irodalmi Hagyományápolók Országos Egyesülete – neve is jelzi célját – elsősorban irodalmunk azon alakjaira szeretné felhívni a figyelmet, akik már kiestek a közönség emlékezetéből. Sajnos Kazinczy Ferenc is legjobb úton van efelé, mutatja ezt az is, hogy milyen nehezen hirdette meg kulturális kormányzatunk az emlékévet. Bár két éve készült rá, de sok gáncsot vetettek elé.

Sajnos a tananyagból egyre jobban kiszorul Kazinczy, inkább csak a nyelvújítás őrizi még emlékét. Pedig ennél sokkal szélesebb, a kor magyar kultúráját összefogó szerepe miatt nagyobb figyelmet érdemelne. Ez a szempont segített bennünket annak keresésében, hogyan szólítsuk meg a középiskolásokat. Több évtizede foglalkozom újra és újra Kazinczyval, s megfogott az a kitartó szenvedély, amellyel járta azokat a helyeket, ahol értelmes szóra, szép épületekre, könyvekre találhatott, barátságokat köthetett, vagy ápolhatott. Végignézve ezeknek a mai Magyarországon lévő helységeknek a sorát, tudtam, hogy ezek létezéséről sem hallott még a középiskolások zöme. Nem beszélve az ott látható dolgokról, az oda kötődő személyekről. S ez lett a megszólítás apropója. Ezeknek a településeknek nem csak a diákjai, de a vezetői, tanárai sem tudnak egymásról, hátha sikerül így ismeretséget, közös célt adni számukra.

Összegyűjtöttük a Felvidéken, Erdélyben és Kárpátalján lévő, emlékhelynek tekinthető településeket is, ez azonban számunkra már megvalósíthatatlan munkát jelentett. Megkerestük az ottani kapcsolatainkat, tetszett is az ötlet, de anyagi támogatást nem remélhettek.

Így aztán a „saját” kb. 50 helységünket vettük számba. A terv az volt, hogy Érsemjénből, a szülőfaluból elindul egy gyerek a legközelebbi emlékhelyre, visz és átad egy szellemi ajándékot (verset, prózát, dalt stb.) közösen ünnepelnek az ottani emlékjelnél. Ha nincs, akkor itt az alkalom, hogy állítsanak, ha erre nincs pénz a falunak, ültessenek emlékfát. Mégpedig körtefát, amiről Kazinczy megemlékezett, hogy Kufsteinből küldött haza csemetéket, kérve bátyját, ültesse el azokat, s majd ha ő hazaér, áttelepíti őket a gyümölcsös kertjébe. A fáültetés végül sikert aratott, több olyan település is ültetett, ahol volt már emléktábla vagy szobor, sőt volt ahol ezt is állítottak és fát is ültettek. Innen már két gyerek megy tovább, a második visz most ajándékot és ez így megy végig a települések során.

A települések sorrendjét persze nem az életrajz határozta meg, hanem a földrajzi elhelyezkedésük, hiszen legfeljebb két hétre tervezhettük a túrát. Így sajnos eleve ki kellett hagynunk azokat a helységeket, amelyek nagyobb kitérőt jelentettek, így esett áldozatul néhány más mellett például Szarvas és Tarnaörs. Sokkal fájóbb volt, hogy az első körben 2008 áprilisában levélben megkeresett csaknem 40-ből, az illendőség határidején belül 15 válaszolt. Ezt a számot karácsonyra feltornáztuk 25-re. Több

esetben úgy, hogy mivel az önkormányzat megközelíthetetlen volt, iskolákkal teremtettünk kapcsolatot, akik örömmel csatlakoztak hozzánk.

Különös tapasztalataink voltak. Volt magát kulturális központnak tartó nagy városunk, ahonnan megírták, hogy nem óhajtának ehhez a programhoz kapcsolódni. Szerencsére sikerült jobb belátásra bírni őket, illetve intézményeiket, de a megemlékezésen a várost nem képviselte senki. Volt, ahol először elfogadták a felkérést, majd sürgősen le is mondták. Volt, ahol kerekén kijelentették, hogy semmi kapcsolatuk nem volt Kazinczyval, pedig még gyerek korában járt ott, majd később is. Voltak akik többszöri megkeresésre se méltattak bennünket válaszra. Sajnos ezek is módosították az útvonalat, s emiatt is esett ki néhány település az érintendők sorából.

Végül kialakult az útvonal és azok a szinte kezdettől baráti kapcsolatok, amelyek nagyon emlékeztessék a tűrőt. A gyerekek, akik velünk tartottak, nem is nagyon tudták, mibe vágtak. Kaptak egy jegyzéket az ajánlott irodalomról – sajnos több helyen nem, vagy alig jutottak még Kazinczy kötethez is! – leírtuk elvárásainkat és a részletes útitervet. De hogy ez milyen fárasztó, sok figyelmet, kitartást kíván, azzal csak útközben szembesültek. Némi szenvedéssel, de gyakran lelkesedve kitartottak, s nagyon szép két hetet szereztünk egymásnak. A kísérők mindig az Egyesület tagjai közül kerültek ki.

Az útvonal a következő volt: Érsemjén, Álmosd, Derecske, Debrecen, Tokaj, Mád, Sárospatak, Sátoraljaújhely, Széchalom, Alsóregmec, Göncruszka, Miskolc, Eger, Karancslapujtő, Ludányhalászi, Vác, Pécel, Buda és Pest, Esztergom, Tata, Győr, Tét, Pannonhalma, Pázmándfalu, Bakonybél, Balatonfüred, Szántódpuszta, Bugyi, Gomba, Abony és Tápiógyörgye. Szébbnél szebb látnivalók, megemlékezések, élmények kötnek bennünket ezekhez – kivéve Gombát, ahol elfelejtkeztek érzésünkről. Számunkra, szervezők számára a legnagyobb élmény az, ahogy a gyerekek pillanatok alatt barátságot kötöttek, s máig tartják ezeket a barátságokat, sőt többen közülük velünk is levelezésben állnak. Búcsúzáskor azt mondták, hogy a 275. évfordulót ők fogják megszervezni. Kaphattunk ennél nagyobb ajándékot? A közeljövőben, a születésnap közeledtével kétszer is találkozunk majd velük, remélve, hogy minél többen el tudnak jönni.

Tápiógyörgye odaérkezésünk után – Abonyból egyébként lovas kocsikkal vitték a társaságot Györgyére – két napos záró rendezvényt szervezett. Ezen belül tartottunk egy több részben zajló szellemi megmértetést, amelynek során eldől, hogy ki az a 10 gyerek, aki két napos jutalomútra jöhet Bécsbe. Ott a magyar emlékeket néztük meg, s Kazinczy nyomát is igyekeztünk követni. Tápiógyörgyén már velünk volt a szintén általunk meghirdetett Kazinczy levélíró verseny három nyertese, ők Bécsbe is velünk jöttek.

Tápiógyörgyén szerveztünk egy konferenciát is magyartanároknak, amin a gyerekek is részt vettek, sőt, felkészítő tanáraik közül is többen eljöttek. Volt olyan helység is, ahonnan nem tudtak középiskolás diákokat küldeni, mert éppen nem tanult tovább onnan ere a feladatra alkalmas diák. Az egyik legszebb ünnepe az azonban itt volt – Karancslapujtőn – és a magyar szakos tanár is eljött a konferenciára is. Ennek a falunak kapcsán kell megemlíteni azt is, hogy például Mocsáry Antalról itt hallottak először – és félő, hogy utóljára is –, a Rádayakról szintén egykori ludányhalászi kastélyukban és Pécelen. Pálóczi Horváth Adám nevével is Balatonfüreden és Szántódpusztán találkoztak, mint ahogy ezekkel a településekkel is, hasonlóképpen Téttel és Pázmándfaluvval és az ezekben meglátogatott Pázmándi Horváth Endre és Péteri Takács József nevével. Ha nem is jegyzi meg ezeket az irodalom számára kissé mellékes alakokat, a világ egy kicsit kinyílt előttük. Egyetlen települést ejtettünk útba, ahol Kazinczy nem járt, ez Bakonybél. Itt viszont az általa nagyra becsült és szeretett Guzmics Izidor alapított iskolát és volt főapát. Egyik legemlékezetesebb helyszínünk volt.

Nagyon megragadta a diákokat az, ahogy fogadtak bennünket az emlékhelyeken. Legtöbb helyen a polgármester, vagy helyettese üdvözölt bennünket, az iskolák igazgatói, tanárai, helytörténészek, tudós emberek jöttek elénk és mutatták be városukat, falujukat.

Ez nagyon megérintette őket, hogy egy kis diáksapat ekkora tiszteletet kap Kazinczy ürügyén. Leginkább megragadta őket Budapest I. kerületének polgármestere, aki vasárnap díszbe öltözve, kötetlenül tartalmaz, közvetlen beszédet, megemlékezést tartott, koszorúzott a Bécsi kapu téri Kazinczy kútnál, hiszen őt a televízióból is ismerték. No meg Bugyi polgármestere, aki az egész társaságot meghívta fagyaltozni!

Végtelesen ragaszkodtak jelpépünkhöz, egy zászlóhoz, melynek egyik oldalára a Kazinczy család címerét festettük, a másikon pedig egy jelmondatként választott Kazinczy idézet szerepelt: „Aki eleget tevé a maga korának, az minden következőknek élt”. El nem hagyták volna egyetlen érkezéskor sem, hiszen mindenütt szalagot kötött rá a fogadó fél – gyakran többet is, hiszen az önkormányzat és az isko-

la, sőt helyi egyesület is. A zászlót októberben, a születésnapj ünnepségen a Kazinczy Múzeumnak ajándékozzuk. A túra során készült fényképekből és filmekből DVD-t készítettünk.

A túra előkészítésére egy kis kiadványt jelentettünk meg, amelyben a túra állomásait ismertettük, betűrend szerint, feltüntetve az őket képviselő diák és az őt felkészítő magyar tanár nevét is. Ezen kívül térképen is ábrázoltuk az útvonalat. Kaptak útinaplónak használandó füzetet is, ugyanannak a nyomdának a munkáját, ugyanazzal a borítólapal – Kazinczy egyik szép portréjával. Készült ezzel a portréval jelvény – sőt, Vác ugyanezzel a küllemmel adta ki programfüzetét erre az alkalomra. Meghívtunk Tápiógyörgyére egy vándornyomdát, s az általunk kiválasztott Kazinczy rajzokat, idézeteket, s az ő általuk hozott egyéb könyvjelzőket, képeket maguk nyomtathatták – nem csak a diákjaink, de a falu népe is.

A faültetések sem értek véget, októberben még további emlékhelyek készülnek körtefát ültetni Kazinczy emlékfaként. Pécelen pedig a kastálykertben emlékpad kerül majd a park felújítása után a túra során ültetett körtefa alá, első tagjaként a tervezett olvasóligetnek.

Ezt a hatalmas programot természetesen nem hajthattuk volna végre egy bőkezű támogató nélkül. Ezúton is köszönjük a Balassi Intézetnek és az Oktatási és Kulturális Minisztériumnak, hogy lehetőséget teremtettek számunkra.

Birck Edit

Kazinczy Ferenc Emlékülés Érsemjénben

Nyelvében él a nemzet. De azt is mondhatnánk, nyelvében él a magyar. Büszkék lehetünk anyanyelvünkre, amely Európa talán legrégebbi nyelve. Idéznénk néhány jeles ember mondását. Jakob *Grimm* meseíró, aki egyben az első német tudományos nyelvten megalkotója is volt, mondta: „*a magyar nyelv logikus és tökéletes felépítése felülmúl minden más nyelvet*”. *N. Erbersberg* bécsi tudós: „*Olyan a magyar nyelv szerkezete, mintha nyelvészek gyülekezete alkotta volna, hogy meglegyen benne minden szabályosság, tömörség, összhang és világosság*”. *George Bernard Shaw* drámaíró: „*Bátran kijelenthetem, hogy miután évekig tanulmányoztam a magyar nyelvet, meggyőződésemmé vált: ha a magyar lett volna az anyanyelvem, az életművem sokkal értékesebb lehetett volna. Egyszerűen azért, mert ezen a különös, ősi erőitől duzzadó nyelven sokszorta pontosabban lehet leírni a parányi különbségeket, az érzelmek titkos rezdüléseit*”. És talán legtömörebben *Teller Ede* atomfizikus fejezte ki magát, halála előtt pár évvel ezt mondta Pakson: „...*Új jeles felfedezésem, miszerint egy nyelv van, s az a magyar*”.

És ennek a csodálatos nyelvnek egyik legnagyobb kiművelője *Kazinczy Ferenc* volt, akinek most ünnepeljük születésének 250. évfordulóját. A Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság már tavaly elhatározta, hogy a Kazinczy Ferenc Társasággal közösen, méltó ünnepséget szervez Érsemjénben, az író szülőfalujában.

Az ünnepséget a Szózat elénekklésével nyitották meg. *Gellért Gyula*, az Érmelléki Református Egyházmegye esperese, rövid áhítatában Mózes I. könyve, 37. fejezetének 14. versét idézte, amelyből a testvériséget, a testvéri szeretetet emelte ki, kihangsúlyozva, hogy „egymásra vagyunk utalva, és akkor is el kell szenvednünk egymást, ha gondjaink is vannak néha”.

Először *Balassi József* polgármester köszöntötte a vendégeket, hangsúlyozva, hogy az eddigi falunapokat is igyekeztek maradandó rendezvényekkel emlékeztetessé tenni. Ez a rendezvény a legjelentősebb 1907 óta, amikor is felavatták Kazinczy Ferenc szobrát. Holnap pedig az akkori szoborállítónak, Fráter Lórándnak avatnak szobrot.

Dukrét Géza, a PBMET elnöke szeretettel köszöntötte a több mint kétszáz jelenlévőt, akik az anyországból és a Partiumból érkeztek. Külön köszöntötte *dr. Fehér Józsefet*, a Kazinczy Ferenc Társaság elnökét, *Révász Gizellát*, a Határon Túli Magyar Emlékhelyekért Alapítvány elnökét, *Cs. Nagy Zoltánt*, a Bocskai István Hagyományörző Egyesület elnökét, *Sándor Máriát*, a berettyóújfalui Bihari Múzeum Baráti Köre elnökét, *dr. Fleisz Jánost* a Biharmegyei és Nagyvárad Civil Szervezetek Szövetségének elnökét. Ezután emlékplakettet és emléklapot nyújtott át *Balassi József* polgármesternek, a társszervezői feladat elvállalásáért, *Gellért Gyula* esperesnek, az előadóknak, valamint a civil szervezetek vezetőinek. Majd megnyitva a tudományos ülészakot, felkérte a délelőtti előadókat foglalják el helyüket az asztalnál.

Taar Erzsébet (Érsemjén): Kazinczy és Érsemjén című előadása részben a szülőfaluval foglalkozott, ahol 1759-ben született a nagy nyelvújító. A nagyszülők házában élt Kazinczy 1767-ig, 8 éves koráig. Az előadó utalt életének további eseményeire is. *Dr. Fehér József* (Sátoraljaújhely): Kazinczy és Alsóregmec című előadásában az író gyermekkorát mutatta be, az alsóregmeci szülői házban. Bárhol is lakott, ide mindig visszatért, így csaknem három évtizedet élt a szülői házban.

Kiss Endre József (Sárospatak): Kazinczy és Sárospatak című előadásában az író iskolai éveit ismertette. Tíz éven át szerezett a diák Kazinczy Sárospatakra, a múzsák iskolájába, a híres református gimnáziumba. Itt érte el ifjúságának legfájdalmasabb érzése: 15 éves korában elveszíti édesapját. *Dr. Kováts Miklós* (Kassa): Kazinczy és Kassa témájú előadásából megismerhetjük az ünnepelt további életét Kassán. Húszéves korában került ide, hogy megkezdje joggyakorlatát. Ez életének termékeny időszaka: 27 éves korában kinevezték a kassai tankerület iskolafelügyelőjévé. 1787-ben a többi íróval megalakította a Kassai Magyar Társaságot, s megjelentetik a Magyar Museumot, majd később megalapítja az Orpheus című folyóiratot. *Dr. Kováts Dániel* (Szeged): Kazinczy és Széphalom címmel vetített képeken keresztül mutatta be Kazinczy újabb termékeny időszakát, amely Széphalomhoz kötődik. Itt kezdett építkezéshez, majd hallhattunk házasságáról. 1811-ben a Sárospatakon kiadott Tövisék és virágok című epigrammái robbantották ki a nyelvújítási harcot. Meg kellett vívnia a csatát az irodalmi nyelv és stílus megújításáért. A következő években megírta legmaradandóbb prózai műveit: a Pályám emlékezetét, az Erdélyi leveleket, a Fogságom naplóját. 1831. augusztus 23-án halt meg. Ennek évfordulójáról is megemlékezünk.

Ebéd után a következő előadások hangzottak el: *Dr. Bakó Endre* (Debrecen): Kazinczy Ferenc a debreceni irodalomtörténet-írás tükrében címmel azokat a vitákat, néha adáz harcokat mutatta be, amelyeket Kazinczy vívott a debreceni irodalmárokkal, vagy magával a várossal, néha elmarasztalva egymást. Végül a szerző levonta a következtetést, hogy „néhány kivételtől eltekintve a tanulmányok többsége a megbékélés álláspontját képviselte Debrecen és Kazinczy vitájában”. *Debreczeni-Droppán Béla* (Budapest) a Kazinczy születésének századik évfordulójára szervezett ünnepséget ismertette.

Ezután könyvbemutatók következtek: A bölcsőtől a sirig című előadásgyűjteményt *Dukrét Géza*, a kötet szerkesztője ismertette. Csorba Sándor: Aranygyökerek című tárlatvezető kiadványt, annak szerkesztője, *Sándor Mária* mutatta be. Ezt követően a társaság kivonult a művelődési ház előtti parkba, ahol Balassi József polgármester üdvözölte a megjelenteket, bemutatva a másnap felavatandó Fráter-szobrot, majd *Tar Mihály* szavalata után megkoszorúzták a Kazinczy-szobrot és Kazinczy Lajos csónakalakú fejfáját.

Az egész napos rendezvény a Kazinczy-Fráter-Csiha emlékház látogatásával ért véget, ahol *Csorba Teréz* tanárnő röviden ismertette az emlékház történetét. Megtudhattuk, hogy Kazinczy, börtönévei után, 1801–1806 között ebben a házban élt. Majd mesélt a nótáskapitány, *Fráter Lóránd* életéről, valamint Erdély püspökéről, *Csiha Kálmánról*.

Dukrét Géza

A X. Kárpát-medencei református honismereti tábor

Számunkra a hon nem csupán a mai politikai határokkal körülvelt ország, hanem mindazon területek összessége, ahol a velünk egy nyelven beszélők, a velünk egy kultúrába belenőttek élnek. A XX. század tragédiái következtében a magyar állam az egyetlen, amely minden égtáj felé önmagával határos: nincs olyan utódállam szomszédunk, amely kisebb-nagyobb darabot ne kanyarított volna belőle.

Bár sajnos sokak mai „erkölcsével” és „felfogásával” nem egyezik, egységes, határokon átnyúló nemzetben kell gondolkoznunk, amelynek részei is felelősek egymásért s az egészért, a zöm – az anyaországbeli maradék – pedig különösen a szívén kell, hogy viselje az elszakított nemzetrészek sorsát. Az elmúlt két évtizedben voltak olyan időszakok, amikor ez a gondolat zöld utat kapott a magas politika szintjén, ezen időszakokban az emelkedő nemzet érzése ölelhetett körül bennünket. A protestáns történelmi egyházak – különösen mi, reformátusok –, nem csupán az említett ciklusokban, hanem korábban is, azóta is testvéreiknek tekintik a határainkon túlra szakadt hitsorsosait, erőfeszítéseket tesznek a szervezeti egységesítés felé is.

A tábor résztvevői dr. Szász István Tas orvos, író leányfalui házában, a kolozsvári Hitel folyóirat és mozgalom emlékmúzeumában. Középen fehér öltönyben a házigazda.

Ha ez így van, akkor az egy hiten lévők gyülekezeti szinten hasonlóképpen kiépíthetik a határokon átnyúló kapcsolataikat. A Budapest Fasori Református Egyház – e sorok írójának kezdeményezésére és szellemi vezetésével – immár egy évtizede minden esztendőben megrendezi a Kárpát-medencei Református Honismereti Gyermektáborát. 2000 óta a csallóközi Alistál, a kárpátaljai Bene, az erdélyi Válaszút, Újvidék és a szerémségi Maradék, a drávaszögi Csúza, a muravidéki Szécsiszentlászló és Bécs magyar gyülekezeteinek, egyházi iskoláinak gyermekeivel együtt erősíthetjük a hit- és nemzetbéli összetartozás tudatát. A táborokat szinte valamennyi elcsatolt területen megrendezték már, így az ottani természeti szépségek, műemlékek, história, népi kultúra egyaránt nyomot hagyhatott a résztvevő fiatalokban és kísérőikben. Az első táborot Tahitótfaluban, a másodikat Szovátán, a harmadikat Bácsfeketehegyen, a negyediket a felvidéki Élesmarton, az ötödiket Makón, a hatodikat Eszéken, a hetediket a kárpátaljai Balazséron, a nyolcadikat Nagyenyeden, a kilencediket pedig Közegen szerveztük, két ausztriai kirándulással.

Az idei, jubileumi alkalom a Fasor tahitótfalusi Isten tábora konferenciatalepejn zajlott, július 26–augusztus 2. között. A reggeli áhítatokat Szénási Tamás helyi lelképásztor tartotta az Úr ünnepeiről a 3Mózes23 alapján. Esténként pedig az egyes régiókból érkezett lelkészek vagy hitoktatók, ifik Jézus találkozásait elevenítették fel Péterrel, Bartimeussal, Zákéussal, a samáriai asszonnyal, a gazdag ifjúval és Saullal. A táborot kirándulások tették emlékezetessé: Szentendrén meglátogattuk a skanzen és a szerb egyházművészeti gyűjteményt. Leányfalun a helytörténeti múzeumban Móricz Zsigmond unokája, Kolos Virág kalauzolt bennünket, dr. Szász István Tas orvos-író pedig a kolozsvári Hitel című folyóirat és mozgalom saját házában berendezett emlékmúzeumában tartott magával ragadó vezetést; Visegrádon a Salamon-toronyból gyönyörködhattunk a dunakanyari táj szépségében, Mátyás király palotájában pedig az európai reneszánsz születésének világába csöppenhettünk be. Budapestről az Országház a Szent Koronával, a Néprajzi Múzeum, a budai Vár és a Hősök tere látványát vihették magukkal a gyermekek.

A helyszíneken kiváló, a csoport összetételére szabott ismertetésekben volt részünk, szakavatott vezetők segítségével. A hét folyamán hallottakról a gyermekek bibliaismereti és honismereti vetélkedő-könd adtak számot – az utóbbi szokás szerint magam állítom össze, döntően a hét folyamán elhangzott-

takról, látottakról, ezidén már írásos felkészítő anyagot is kézbe kaphattak a táborozók. Természetesen a kézművesség, a Mokányos zenekar csángó táncháza, a focí, a méta és a fürdőzés sem hiányozhatott a programból. Jólleső érzéssel tapasztalhattuk, hogy a néhány éve még kicsi táborlakókból szívvel-lélekkel szolgáló ifik cseperedtek, akikre komoly feladatokat, akár a későbbi szervezés oroszlánrészét is lehet immár bízni. Áldásként éltük meg, hogy – többszöri sikertelen kísérletünk után –, immár az Őrség Szlovéniához került részéről is bekapcsolódhattak a Kárpát-medencei vérkeringésünkbe, a „kiöregedett” bécsiek helyébe viszont ezúttal nem tudtak kisebbeket küldeni.

A tábor kezdetén szomorúan emlékeztünk meg a nemrég elhunyt, lugosi születésű Mezey Tibor lelkipásztorról, aki a korábbi alkalmak lelki vezetője volt. A hét eseményeiről Dénes Tamásné Szöllösy Emőke táborvezető és dr. Székely András Bertalan a fasori gyülekezet színe előtt számolt be, a csapat pedig elénekelte a kezdettől fogva használt táborigyülekezet himnuszunkat, a kárpátaljai „Mert a haza nem eladó” kezdetű éneket. A záró istentiszteleten Végh Tamás nagytiszteletű úr hirdetett ígét az 1 Tim 6, 12 alapján. Kérjük az Urat, tegye lehetővé – az egyre nehezedő forráshoz jutás ellenére –, hogy jövőre is dicséreshessük őt együtt, a mesterségesen emelt határok fölött összefogódzkodva, talán a Délvidéken.

Székely András Bertalan

In memoriam

Püski Sándor

(Békés, 1911. február 4 – Budapest, 2009. augusztus 2.)

Három éve, 2006 tavaszán, amikor hű társát – Zoltán Ilonát – kísértük végső nyughelyére, éreztük, hogy ők, akik életükön át a nemzetszolgálat robotosai voltak, hamarosan találkoznak. Nemcsak Farkasréten. Az Úr 2000. esztendejében, róluk írt köszöntőjét így zárta költő-titkárunk:

*„Mintha csak egy Sinka-versben,
balladásban, hűségben,
áll most is két fényes nádszál:
Ilus néném, Sándor bátyám,
Allanak ők az időben.”*

Nagy Gáspár: Mintha csak egy régi versben...

Az általa 70. éve alapított – immár a nevét viselő – Püski Kiadó és nagy családja eddig körünkben tartotta a 99. évébe lépett Sándor bácsit, aki most vasárnap reggel követte párját.

Püski Sándor földműves családban született Békésen. Iskolában ott járt, a helyi gimnáziumban érettségizett. 1930-ban iratkozott be a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem jogi karára, ahol 1935-ben avatták jogi doktorrá, s ekkor vette feleségül Zoltán Ilonát. 1938-ban nyitotta meg könyvesboltját, s 1939-ben megalapította a *Magyar Élet Könyvkiadót*. A kiadó főleg a népi írók műveit publikálta, köztük sok elsőkötetes szerző alkotását is megjelentette. A líra, a próza és a dráma műfajában számos időt álló művet adott ki, közülük *Erdélyi József*, *Gulyás Pál*, *Sinka István*, *Szabó Pál*, *Darvas József*, *Takáts Gyula*, *Tersánszky Józsi Jenő* nevét említhetjük. Ezeknél jóval több forrásértékű tudományos, ismeretterjesztő és radikális politikai mondanivalót hordozó könyv jelent meg a Magyar Élet Kiadónál. *László Gyula* magyar őstörténetétől kezdve, *Németh László*, *Szabó Dezső*, *Karácsony Sándor*, *Kodolányi János* könyvein át *Jócsik Lajos*, *Bözödi György*, *Féja Géza*, *Kovács Imre*, *Szabó Lőrinc*, *Veres Péter* és mások művei fémjelzik Püski kiadói programját.

A Soli Deo Gloria (SDG) református ifjúsági egyesülettel, 1943 augusztusában Szárszón rendezték meg a híres Magyar Élet-tábort, amely a korszak egyik legjelentősebb szellemi-közéleti eseménye volt kiváló előadókval és előadásokkal. A kiadói munka mellett 1944-ben már az ellenállást is szervezte.

A kiadót 1950-ben államosították, Püski Sándort pedig 1962-ben hamis vádakkal bebörtönözték. A Püski házaspár 1970-ben – az Anyanyelvi Konferencia oldalán –, az Egyesült Államokba menekült. Kitelepülésük után nehezen, kezdetleges körülmények között, New-York-i hajlékukról indult meg a könyvterjesztő munka. Idővel előadókörutakat szerveztek a Kárpát-medencéből meghívott kitűnő művészekkel, írókkal. Így juthatott el a tengeren túlra pl. *Béres Ferenc*, *Jancsó Adrienne*, *Kecskés András*, énekeikkel, majd *Csoóri Sándor* és *Kösa Ferenc* filmjeikkel, írásaikkal, *Marosi Júlia* dalaival. Azután az erdélyiek: *Adám Erzsébet* színész, *Domokos Géza* könyvkiadó, s az írók: *Farkas Árpád*, *Kányádi*

„Ilus néném, Sándor bátyám” Balogh Edgárral. Szárszó, 1986 (Hajdú Demeter Dénes felvétele)

Sándor, Sütő András hármasszögletében látogatott ide. Később pedig – a honi pártközpont, illetve az amerikai magyar emigráció némely csoportjainak szüntelen támadásai közepette – Lőrincze Lajos, Czine Mihály és mások is eljutottak oda. Főként azért, mert a Magyar Baráti Közösség vezetői, kiváltképp Nagy Károly, Bőjtös László, Cseh Tibor, Éltető Lajos, Ludányi András, Sass Márton, s a többiek felsorakoztak Püski mellett, aki később velük, az Itt-Ott-tal szervezte meg az Amerikai Szárszó Konferenciát, folytatta programjait. 1974-ben megvásárolta New York magyar negyedében, a 2. sugárúton, az elhanyagolt állapotban lévő Corvin nevű kis könyvesboltot. 1975-ben itt hozták létre a Püski Kiadót, amely a hajdani Magyar Élet szerzőgárdájára és az akkori Magyarországon politikai okokból mellőzött szerzőkre építette. A Püski-Corvin Magyar Könyvesház – amelyet 1984-ben cserélt át a 82. utcában egy nagyobbra – a nyugati magyarság szellemi központjává vált. Tevékeny résztvevője maradt a hazai közéletnek is.

Az 1989 óta tevékenységét ismét Budapesten folytató Püski Sándor *Krisztina körúton lévő könyvesháza* a népi irodalom szellemi örökösének ma is gyűjtőhelye. Az alapító munkáját immár fiai, *Püski László és Püski István*, valamint unokái *Püski Atilla és Püski Csaba* segíti. Könyvkiadói profiljuk a régi, a Magyar Élet Kiadó által egykor publikált kiadványaikból többet megjelentettek, de zömmel már újabb műveket adnak ki. Hazatérve; *Csoóri Sándor, Csurka István, Czine Mihály, Gombos Gyula, Fekete Gyula, Fűr Lajos, László Gyula, Pozsgay Imre, Kanyar József* és mások munkái mellett kiadták nemzedéktársaim: *Bíró Zoltán, Csengey Dénes, Duray Miklós, Kocsis István, Raffay Ernő, Salamon Konrád, Zétényi Zoltán* könyveit, s én is neki köszönhetem *Közszolgálatban* című gyűjteményes kötetem megjelenését. A *Könyves sors – magyar sors* című 2002-ben megjelent fontos életrajzi műve *Püski Sándor és a Püski Kiadó munkáját dicséri*, csakúgy, mint a *Bethlen Alapítvány negyedszázadáról* szóló, 2005 karácsonyára kiadott könyvünk. Köszönjük!

Személyes emlékeket is örököl. Egyetemi szakdolgozatomban a népi írók művelődéspolitikájáról írtam; s tőle, kiadványaiból sokat tanultam. Rám mégis a legnagyobb hatást *1987-ben a lakiteleki sátorban elmondott rövid felajánlásával* tette. Ennek nyomán hamarosan megjelent a tanácskozás Jegyzőkönyve és egy év múlva megindult a Hítel is. Hálás vagyok a sorsnak, hogy az 1990-ben nekik ítélt Bethlen Gábor-díj átadásán jelen lehettem. Rendhagyó esemény volt, mivel a Püski-házaspár kapott elsőként közös kitüntetést hazánkban. 2006-ban bekerültek az Aranykönyv-be is. Részhoztunk!

A Magyarok Világszövetsége elnökségének tagja volt, s főtítkárként sok hasznos tanácsot kaptam tőle munkámhoz. Szerepet játszott abban, hogy 1995-ben két sikeres konferenciát rendezhettünk Trianonról. (Előtte egyet sem rendezett az MVSZ!) Hasonló, bátor kiállást tanúsított 2004-ben, Teleki Pál budavári szobrának felállítása ügyében. Tényfeltáró kiadványaival; Rónay András könyvével és Közép-Európa Atlaszával, illetve a tudós-államférfiről tartott előadásával, hitet tett Teleki és budavári szobra mellett. A Püski Kiadó 2006. június 4-én az elsők között kapta meg becsületrendünket, a Teleki Pál Érdeméremet.

Hálásak lehetünk neki jónéhányan, akik a közelébe kerültünk, vele dolgozhattunk. Emberi példája: alaposága, szorgalma, feladatvállalása, környezetformáló ereje volt. Már most nagyon hiányzik a magyar közéletből. Isten áldja meg emlékét, utódait és szellemi örököseit is! Nyugodjék békében!¹

Bakos István

A Palóc Társaság pályázata a Magyar Kultúra Napja tiszteletére

20 éve január huszonkettedike a magyar kultúra napja. 187 éve, 1823-ban ezen a napon fejezte be Kőlesey Ferenc nemzeti imánk, a *Himnusz* írását.

E nap tiszteletére a *2010-ben a Palóc Társaság* immár 14. alkalommal hirdet pályázatot a szülőföldről való hűség megörökítésére, a magyarságtudat elmélyítésére, a magyar fiatalok anyanyelvi képességeinek fejlesztésére és tehetségének kibontakoztatására.

Kérjük az egész Kárpát-medencében élő magyar fiatalokat, általános és középiskolás diákokat, hogy dolgozataikkal vegyenek részt a pályázaton, gondolataik megfogalmazásával és leírásával járuljanak hozzá nemzeti összetartozásunk eszméjének terjesztéséhez és megszilárdításához.

2010-ben az alábbi témák közül válogathatnak a pályázók:

1. „Vár állott, most köhalom” – Pusztuló emlékeink nyomában
2. Régen volt, igaz volt – Visszaemlékezések
3. A bölcsőtől a koporsóig – Életút
4. Ősi gyökerünk: A magyar rovásírás
5. „Anyád nyelvét bízták rád a századok s azt meg kell védened”
6. „Folyton fogyva mégis megnövünk!” 90 éve szétszakítva – Helyzetjelentés
7. „Erős igazsággal az erőszak ellen” – Mi történt Trianonban?
8. „Oh, Uram! Hitet adj nekünk!” – A megmaradás esélyei
9. Mi lesz velünk, magyarokkal? – Jövőkép

A pályázattal kapcsolatos tudnivalók:

– a pályázaton az általános iskolák felső tagozatosai és középiskolás diákok vehetnek részt akár több dolgozattal is;

– a dolgozatok terjedelme alapiskolásoknál legkevesebb egy, középiskolásoknál legkevesebb három, kettes sortávolsággal, 12-es betűnagysággal írott A/4-es oldal;

– a szépen kivitelezett pályamunkák az értékelésnél előnyt élveznek;

– a dolgozatokon legyen feltüntetve a pályázó **tanuló neve, életkora, lakcíme, villámlevél- vagy postai levélcíme, iskolájának neve, a település neve, ahol az iskola működik valamint a diákot felkészítő tanár neve;**

– a dolgozatokat két módon: **villámlevél formában (.doc formátumban)** a **zurban@paloc-tarsasag.real-net.sk** címre és **hagyományos postai úton 1 példányban** kell a Palóc Társaság Szlovákia SK-991 II Balog nad Ipľom – Ipolybalog, Kör u. 194/39 címre lehet küldeni;

– a postán küldött dolgozatok beérkezésének végső határideje: **2009. december 31.**

Eredményhirdetés 2009. január 24 -én, vasárnap

Jó felkészülést kíván a Palóc Társaság!

¹ Püski Sándor temetése augusztus 13-án volt Farkasréten.